

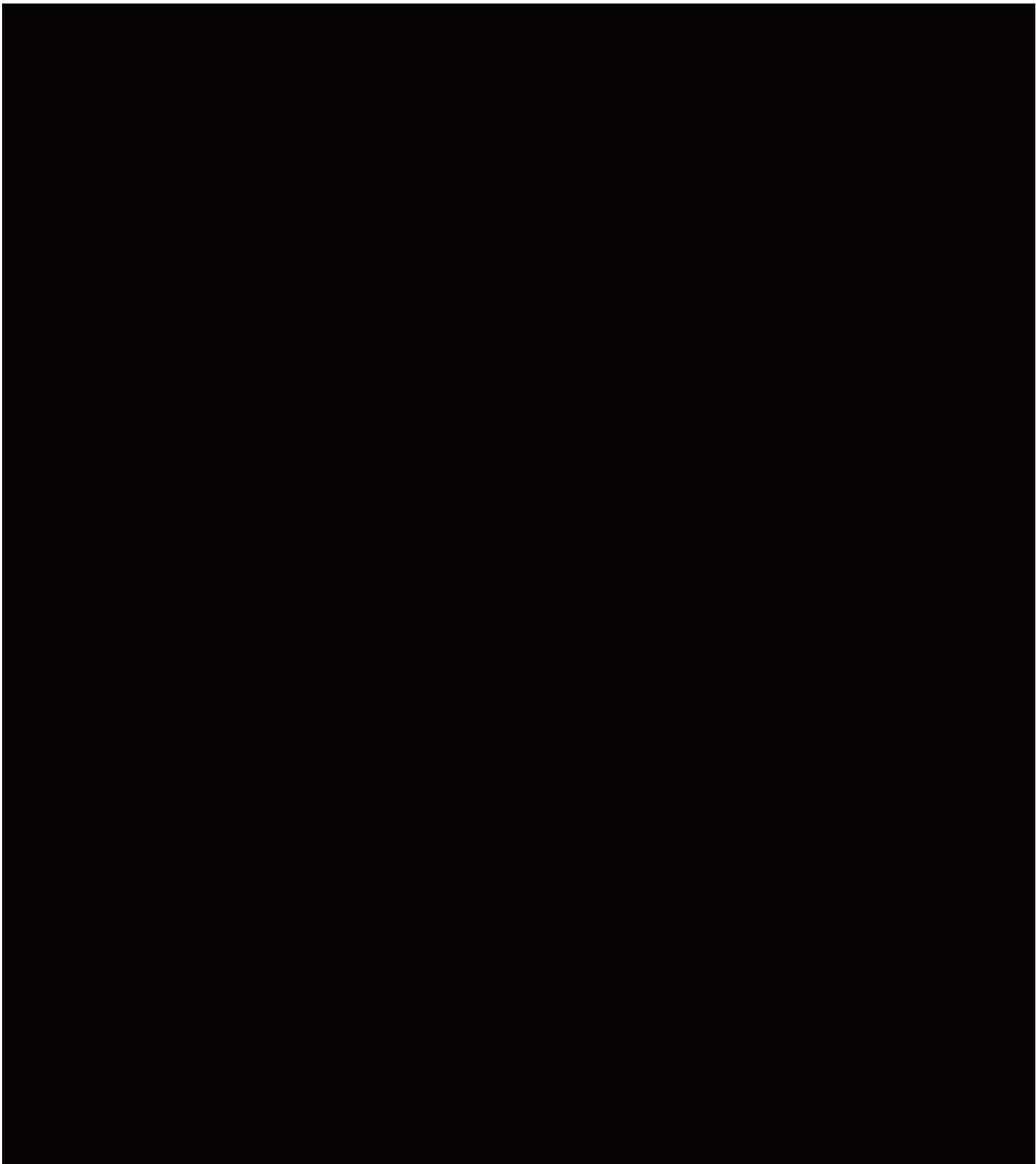
A
CSODASZARVAS
MONDÁJA

KÉZAI SIMON

– Dorner Anita
illusztrációival

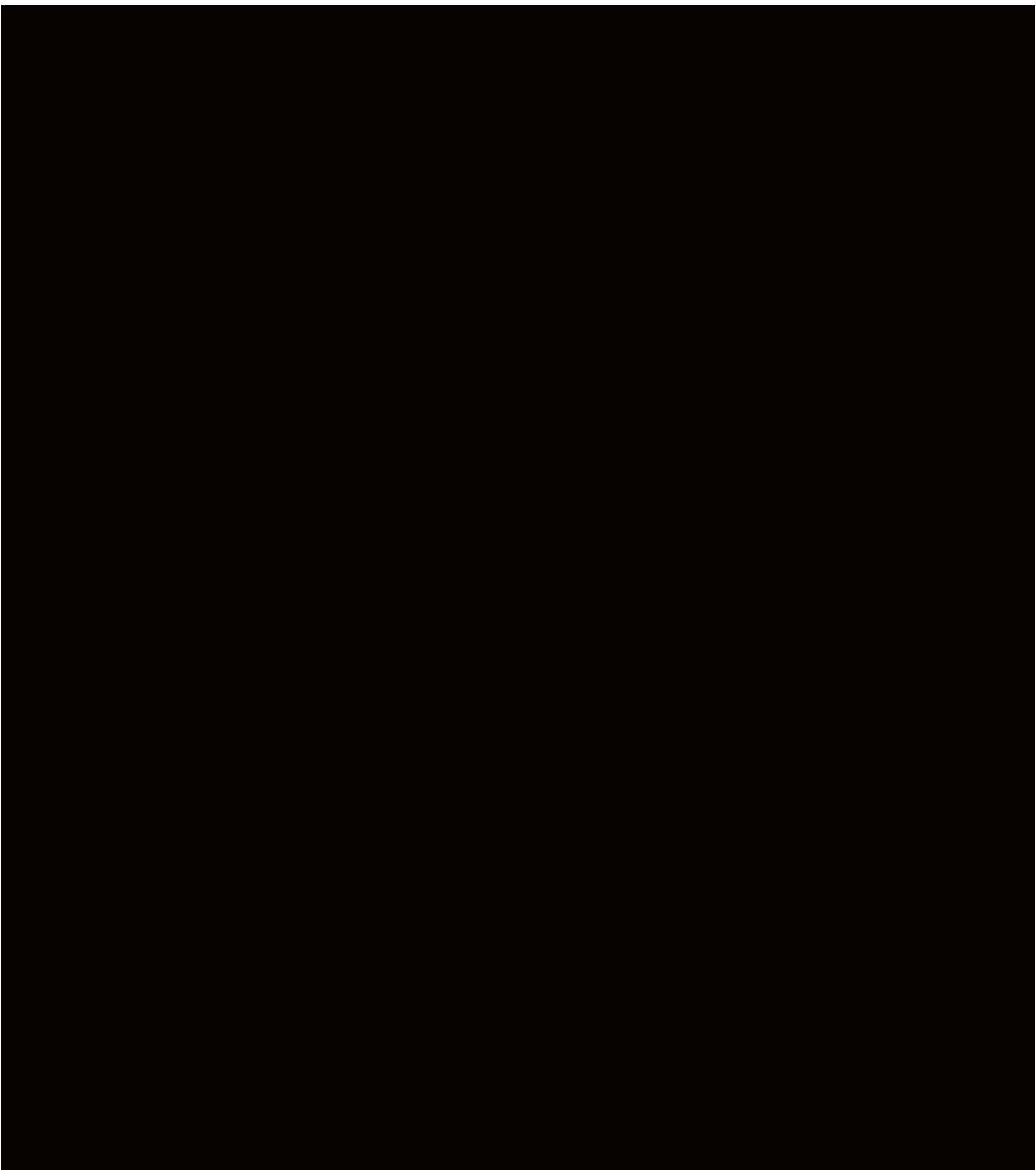

A CSODASZARVAS MONDÁJA

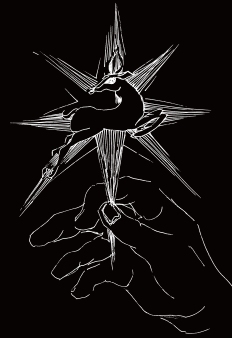

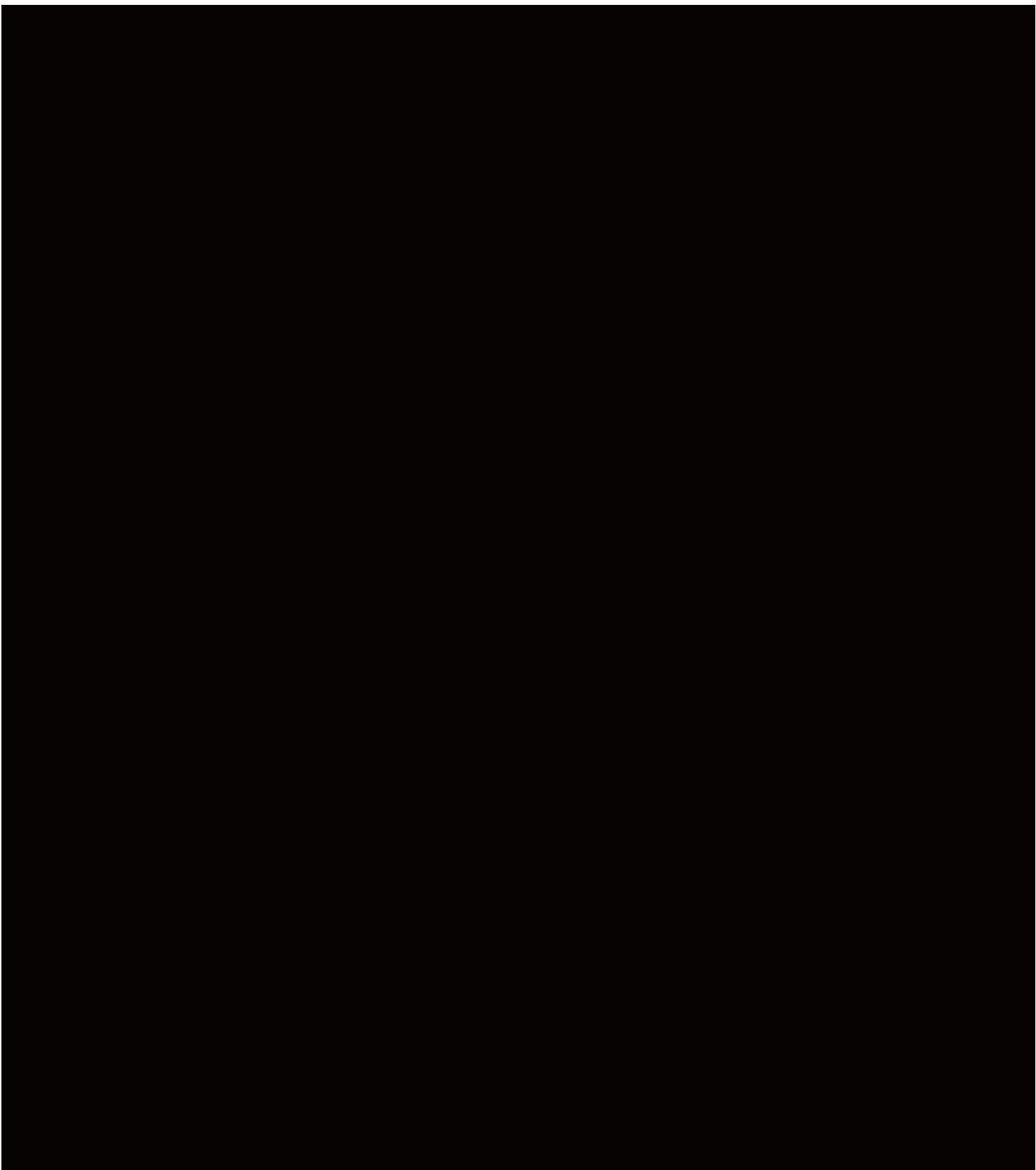
Fordította
Szabó Károly
(1862)

Részlet

Kézai Simon
Gesta Hunnorum et Hungarorum
(1285 k.)

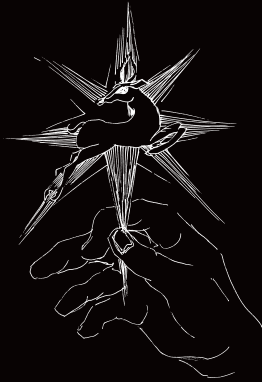

A CSODASZARVAS MONDÁJA

KÉZAI SIMON MESTER
KRÓNIKÁJA NYOMÁN

DORNER ANITA
illusztrációival

Kairosz Kiadó
Budapest, 2022

© 2022 Dorner Anita
© 2022 Kairosz Kiadó

Szakmai vezetés, előszó: M. Lezsák Gabriella
Nyomdai kivitelezés:
Gelbert ECO Print Nyomda, Budakeszi
Felelős vezető: Gellér Róbert
Szerkesztette:
Bajkov Aurél Valentin
Prjevara Éva

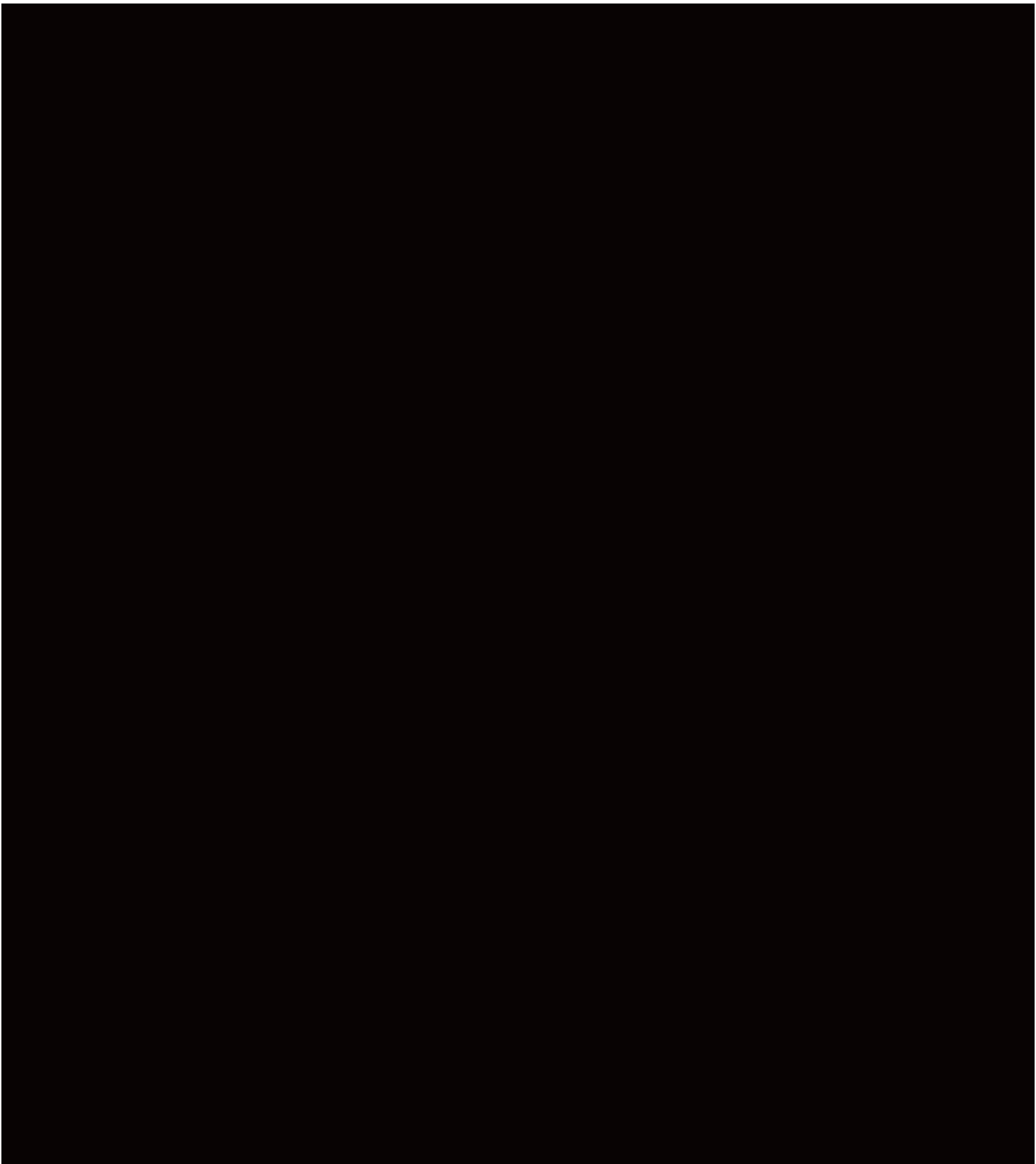
A kötet megjelenését támogatta:

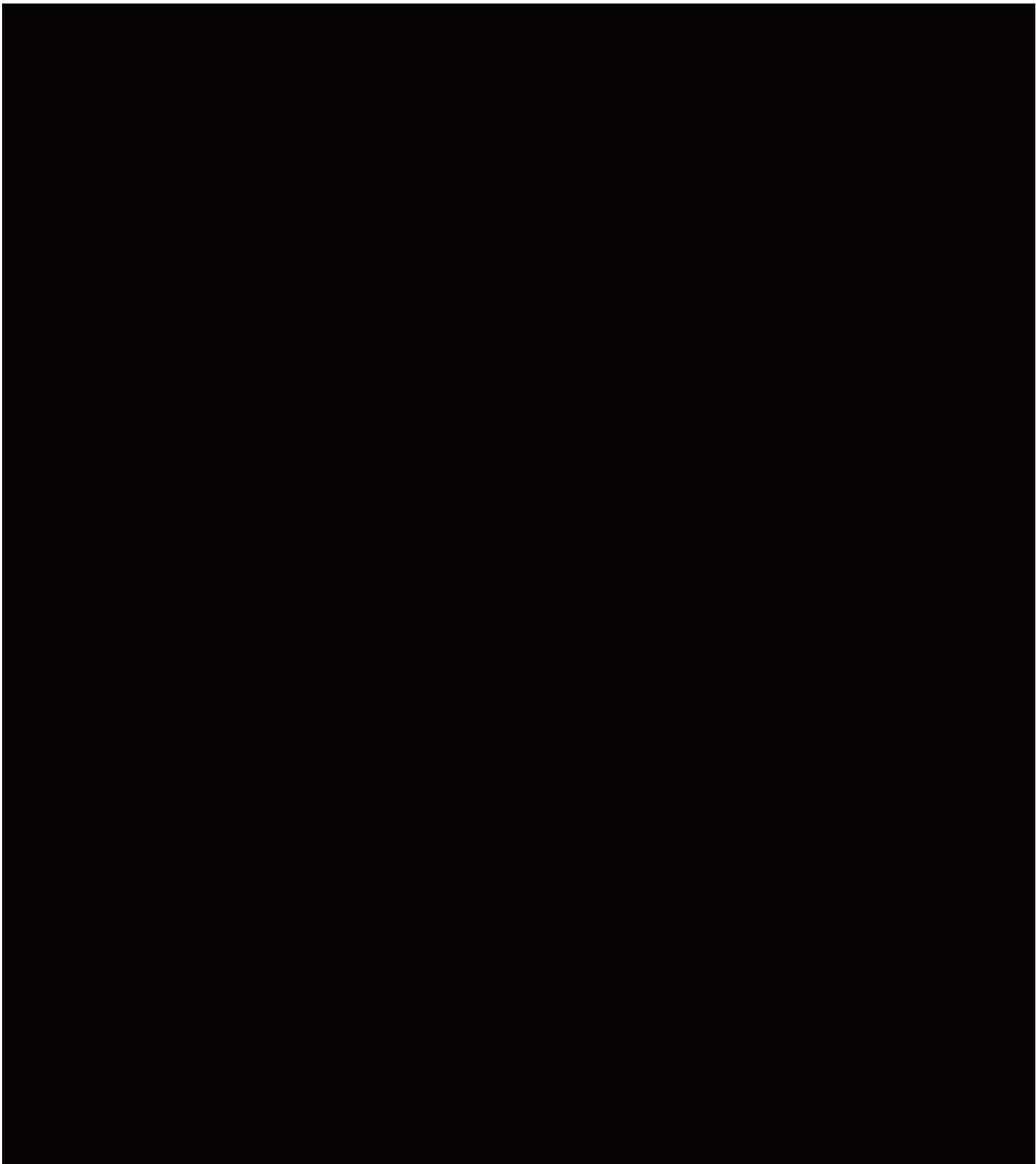

Nemzeti Kulturális Alap

ISBN: 978 963 514 159 3

A kiadásért felel a Kairosz Kiadó vezetője
1134 Budapest, Apály u. 2/D
www.kairosz.hu

BEVEZETŐ A KÉPESKÖNYVHÖZ

A mítosz és a valóság határvidékére invitál e képeskönyv mindenkit, aki kíváncsi népünk eredetére. Lapjain a magyarság eredetmondája, a Csodaszarvas-monda elevenedik meg abban a formában, ahogyan azt a 13. század második felében Kézai Simon, IV. László magyar király krónikása megörökítette. A rajzok eredetileg egy animációs kisfilm számára készültek, amit 2020-ban a korai magyarság kaukázusi szálát felvillantó „Ezer és ezer jel” című időszakos tárlaton a Magyar Nemzeti Múzeumban mutattunk be. A most közreadott alkotással a kisfilm varázslatos világát szeretettük volna nyomtatásban is megörökíteni.

A rendszerint csodás elemekkel átszótt eredetmondák már a születésük pillanatában a nemzeti összetartozást erősítették. A régmúlt kódébe vesző mesés történeteknek azonban mindig volt valami valóságtartalma. Az élő szájhagyomány alapján 1285 körül lejegyzett Csodaszarvas-mondában szereplő Ménrót avagy Nimród fejedelem valóban létező történelmi személy volt, a Biblia a legjelentősebb ókori, mezopotámiai uralkodóként őrizte meg az emlékét. A magyar történelmi hagyomány szerint Nimród a vízözönt túlélő Jáfet nemzetiségéből származott, „Thana, szkíta király fia volt” és Babel tornyát is ő építtette az özönvíz elleni védekezésül. A mondában említett Eviláth földje, ahol Nimród két fia, Hunor és Magor (Magyar) szüle-

tett, szintén megtalálható a Bibliában, a filológiai kutatások szerint a Kaukázus déli térségébe helyezhető.¹ A két testvér és kísérete egy csodás szarvast üzve erről a területről telepedett az Azovi-tenger (az ókori Meótisz) mocsaraktól szabdalt partvidéki térségébe, ahol alán, majd bolgár népekkel keveredtek. A történet szerint később olyannyira megsokasodtak, hogy a föld már nem tudta őket eltartani, ezért „Szkítiába” költöztek. Kézai krónikájában azt is leírta, hogy Szkítia országa egy területet alkotott, de három tartományra oszlott: „Barsatiára, Denciára és Mogoriára”. Barsatia valószínűleg Barsaliával azonosítható, és a kutatások szerint a Kaukázus északkeleti részébe lokalizálható;² Dencia a Don menti területeket jelenthette; Mogoria pedig a Kaukázus északi előterében található Magyar város térségében feküdhett.³ A leírások szerint a középkori magyar krónikák Szkítián – ahonnan a magyarság a Kárpát-medencébe telepedett – a Fekete-tenger és a Kaukázus északi előterét, illetve a Meótisz térségét értették, tehát európai helyszínekről van szó.⁴ Bizonyára annak is van valóságalapja, hogy a középkori magyar krónikák a hunok és a magyarok közötti folytonosságot tényként kezelték,⁵ sőt, a szkítákról is hasonlóképpen vélekedtek.⁶ Eredethagyományunk alapján tehát a magyar őshaza a Meótisz térségében volt, Álmos fia, Árpád és népe erről a területről telepedett a Kárpát-medencébe. A Meótisz melléke már az ókorban az akkori világ egyik fontos központja volt, kiemelkedő szerepét az ide befutó szárazföldi kereskedelmi utak biztosították. A kelet-nyugati irányban húzódó selyemút

¹Thúry 1897, 401–403; Krausz 1898, 293–305; Bakay 1998, 17.

²Vámbéry 1882, 179; Bendefy 1999, 31.

³Bendefy 2000, 72. A témáról ld. újabban: Szabados 2017, 285–301.

⁴Szabó 2014, 46.

⁵Hóman 1925, ld. újabban: Szabados 2014, 289–305.

⁶Kemenczei 2003, 179.

luxuscikkeinek egy része Kínából Közép-Ázsián keresztül a Kaszpi-tengeren és a Kaukázus északi előterén át jutott a Fekete-tengeri Kimmer Boszporuszhoz (a mai Kercsi-szoros), míg a selyemút másik útvonala a sztyeppén keresztül vezetett a Don-torkolathoz. Az észak–dél irányú prémút déli végpontja szintén a Don-torkolatnál, az ókori Tanaisz városában volt (ld. térkép). A Pontusz-vidéki kereskedők innen szállították tovább elsősorban a Fekete-tengeren keresztül a keleti luxuscikkeket és az északi, főként uráli, nyugat-szibériai területekről származó prémeket, bőrt. A régészeti leletek alapján a Kaukázus északi előtere és a Meótisz térsége közvetlen kapcsolatban állt a Kaukázustól délre elhelyezkedő folyamközi, mezopotámiai sumer, valamint a későbbi iráni, köztük a szasszanida kultúrákkal is.⁷

A Meótisz mellékén található kereskedelmi csomópontok felügyeleti jogáért és az ebből befolyó tetemes összegek birtoklásáért évezredes küzdelem folyt a sztyeppeni népek között. A győztesek hosszabb-rövidebb életű hatalmi központjai mindig a déli, városias jellegű kultúrák szomszédságában létesültek. A térség egyik legkorábbi, név szerint ismert lakóit, a királyi szkítákat a görög történetíró, Hérodotosz (Kr. e. 5. század) leírásaiból ismerjük. A feljegyzések szerint a szkíták – „a világ legrégebbi nemzete” – letelepedett, lótenyésztéssel is foglalkozó, „jó erkölcsű”, „bölcességükről híres” nép voltak. Az ókori görög Hellanicus (Kr. e. 5. század) a királyi szkítákat lakhelyükről „meótiszi szkíta” néven ismerte.⁸ A Krími szkíta királyságot a Kr. utáni 3. század-

⁷Pósta 1905/I., 335; Hansen 2014, 389.

⁸Télyf 1863, 5.

ban az északi germán eredetű gótok döntötték meg, akiket viszont a hunok űztek el a Kr. utáni 4. század második felében. A gót származású történetíró, Jordanes (6. század) adatai szerint a hunok egy része Attila nagykirály halála (451) után a Kárpát-medencéből a Fekete-tenger északi, északkeleti mellékére, a Meótság térségébe húzódtott vissza, ahol a korabeli források a hunokon kívül különböző „szkíta” és „hun” utódnépeket (pl. ogur-ugorok, urogok, hunugur-unugur-onogurok, kutrigurok, utigurok, szabirok) említnek.⁹ A magyar népi önelnevezés alapja egy kutrigur-hun uralkodó személyneveként 530 körül elsőként szintén itt, a Meótság délkeleti partvidékén bukkant fel bizánci íróknál „Muagerisz” (Moger) formában.¹⁰ Egy másik értékes forrás, a Ravennai Geográfus (7. század vége–8. század eleje) szerint „Patria Onogoria”, az Onogurok országa szintén ezen a területen, a Meótság keleti és északi mellékén feküdt.¹¹ Onogur néven a szlávok nevezték a magyarokat, tőlük vették át a nyugat-európai népek is (ld. pl. a francia hongrois, a német ungar és az angol hungarian elnevezéseket).¹² A Ravennai Geográfus adatai a Csodaszarvas-mondát is hitelesítik, mivel a feljegyzések szerint a Meótság délkeleti szomszédságában egy adott időszakban valóban bolgár és alán népek éltek.¹³

A Csodaszarvas-monda történeti valóságtartalma mellett a benne szereplőknek is külön jelentése és üzenete van. Hunor és Magor a testvéri összefogás szép példája, a Csodaszarvas pedig az isteni szándék által új hazába vezető szellemlélek. A Csodaszarvas egyben

⁹Moravcsik 1930, 91.

¹⁰Moravcsik 1927, 265; Szabados 2018, 82–97.

¹¹Szántó 2020, 119.

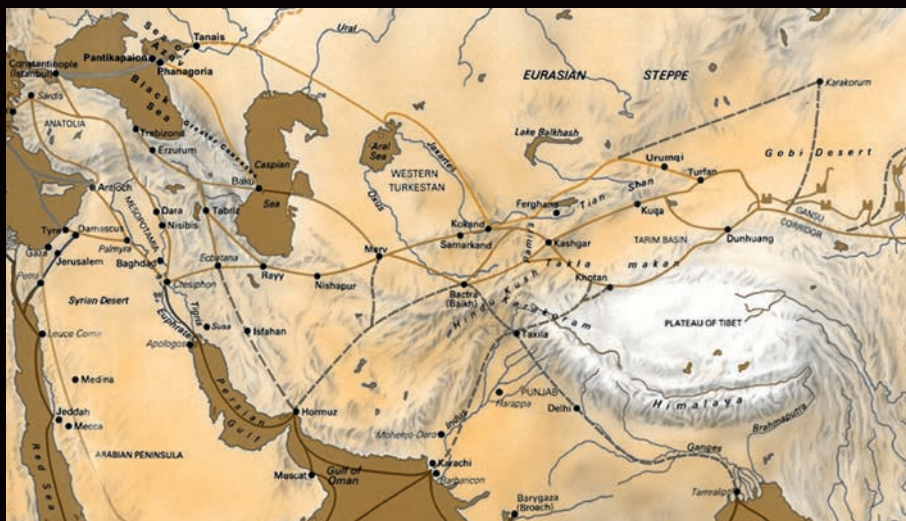
¹²Moravcsik 1930, 101.

¹³Szántó 2020, 125.

termékenységszimbólum is, hiszen a testvérpár az ő révén találja meg a királynékat (és kíséretüket), akikről a hunok és a magyarok származtak.

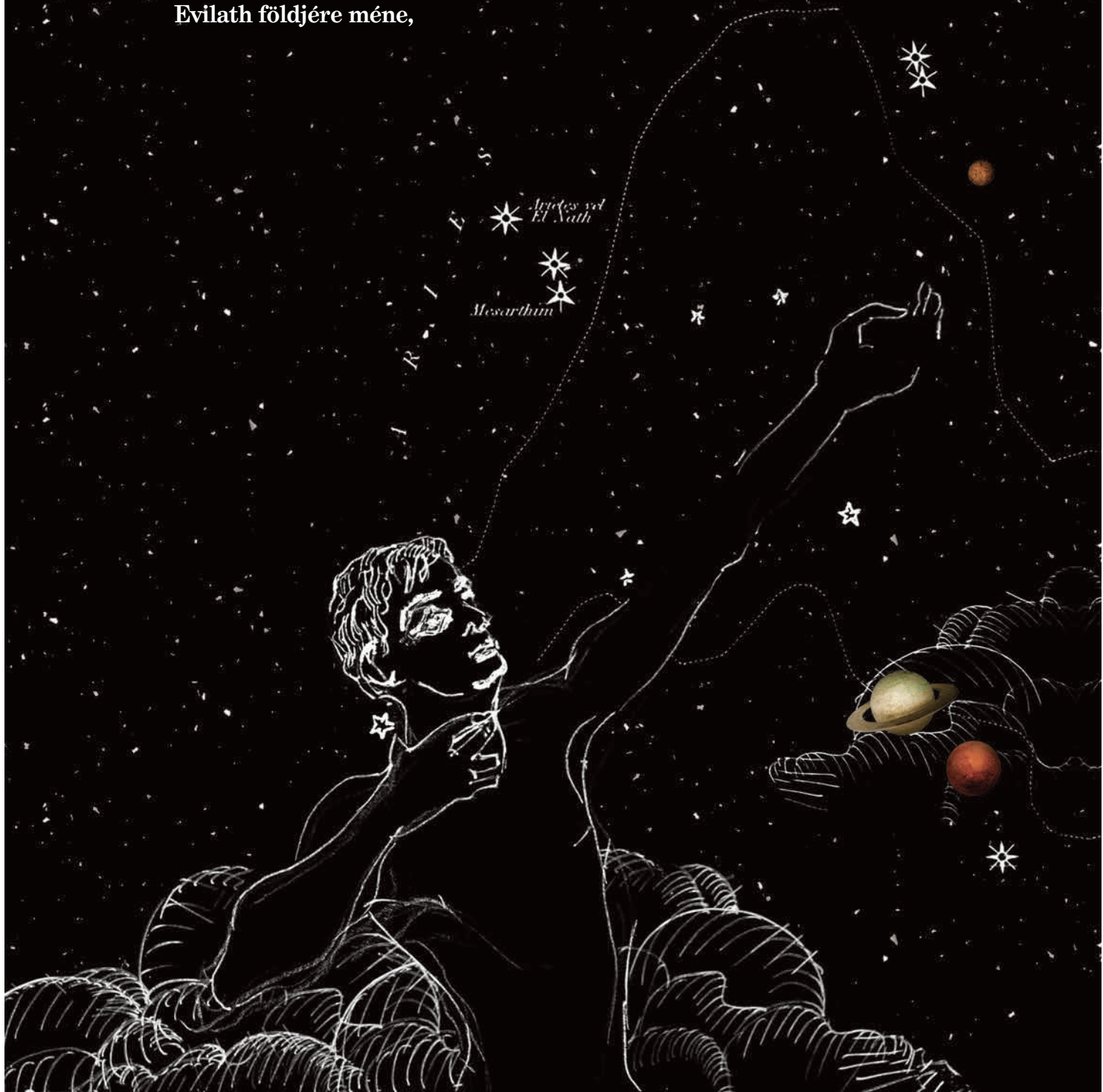
Ha őseink nem merítették volna erőt a Csodaszarvas-mondából, akkor talán ahhoz sem lett volna erejük, hogy több mint egy évezreden át fenntartsák a magyarok birodalmát itt, Európa szívében, a Kárpát-medencében. Napjaink globalista, értékpusztító világában ezért fontos nekünk is megőriznünk nemzeti mítoszainkat, legendáinkat. Legyünk arra büszkéek, hogy államalapító dinasztiánk, az Árpád-ház a hagyomány szerint a dicső Nimród királyig vezette vissza családfáját, és adjuk tovább utódainknak ezt a csodaszép mondát! Ehhez kívánok meghitt, szeretetteljes időutazást!

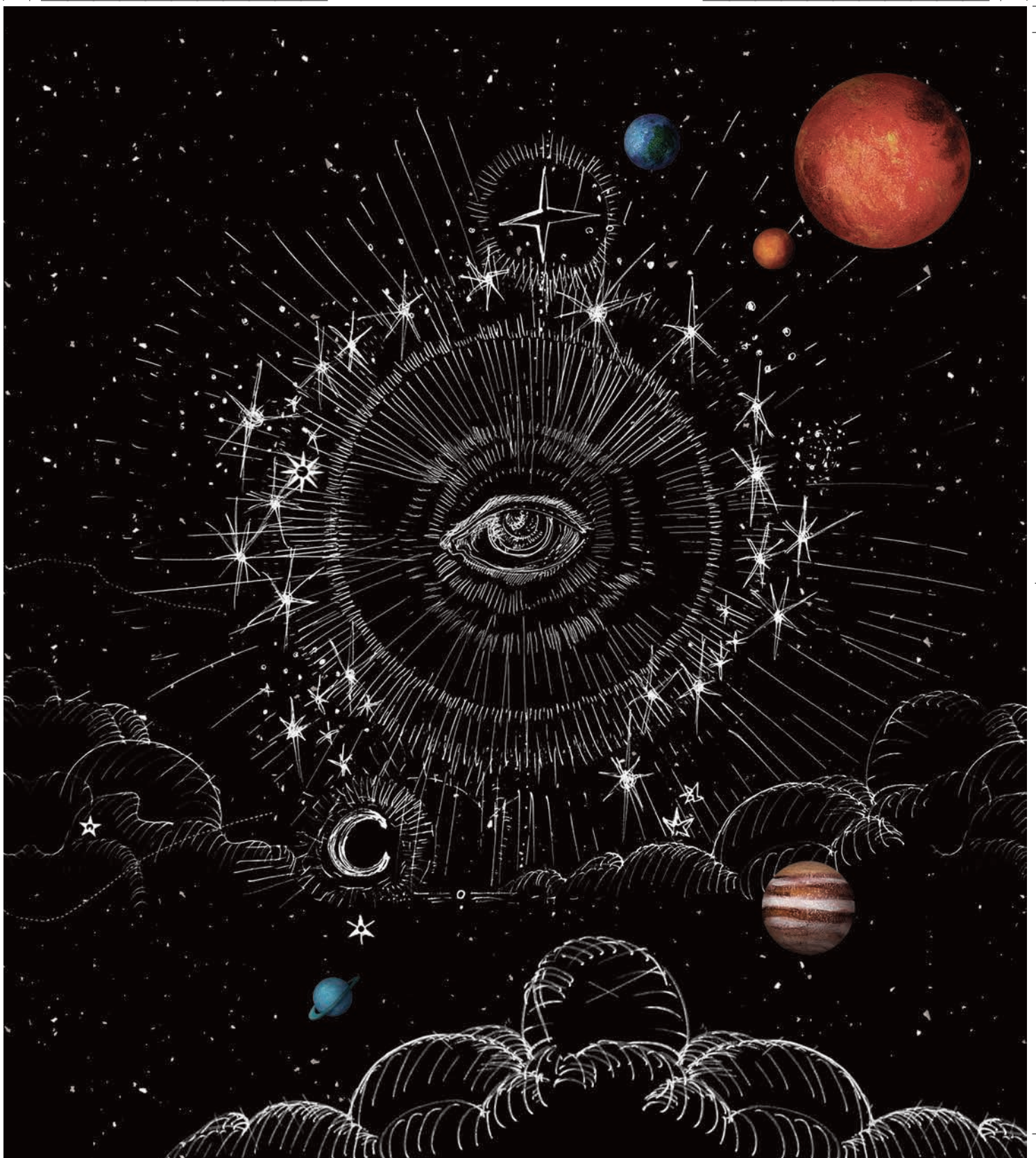
M. Lezsák Gabriella

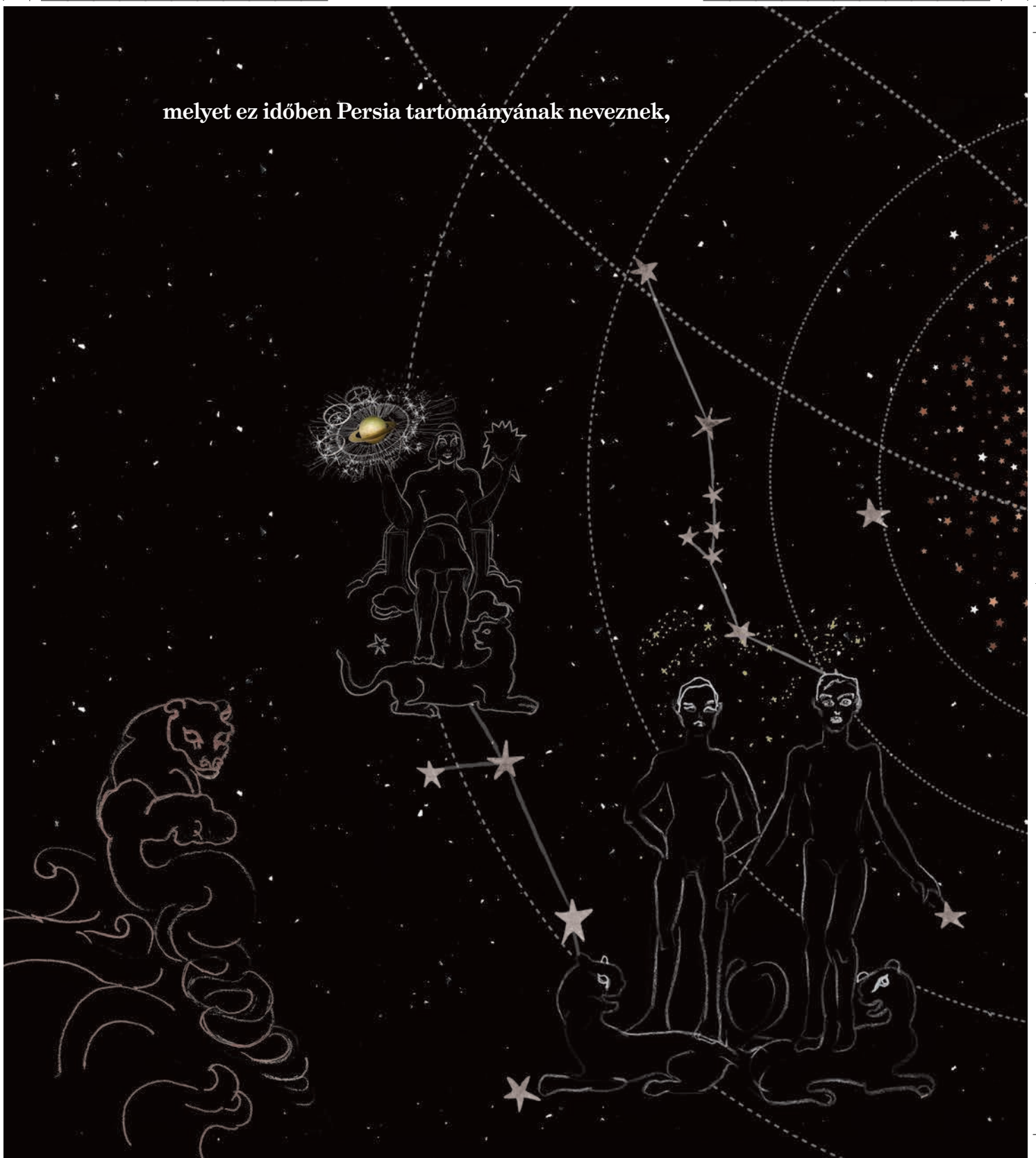
Menróth fejedelem, ki a nyelvek összezavarodása után
Evilath földjére méne,

melyet ez időben Persia tartományának neveznek,

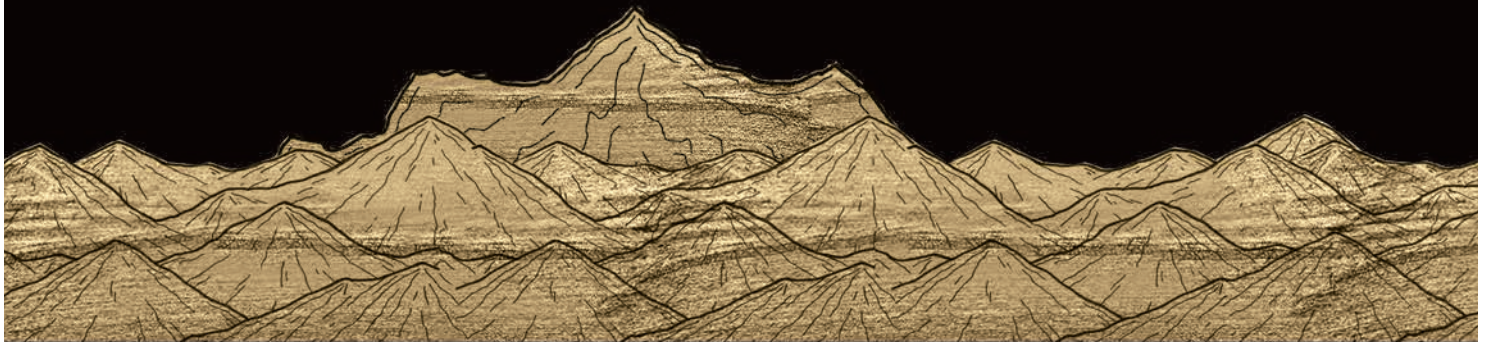
és ott nejtől, Enethtől két fiat nemze,
Hunort tudniilik és Mogort,
kiktől a hunok vagy magyarok származtak.

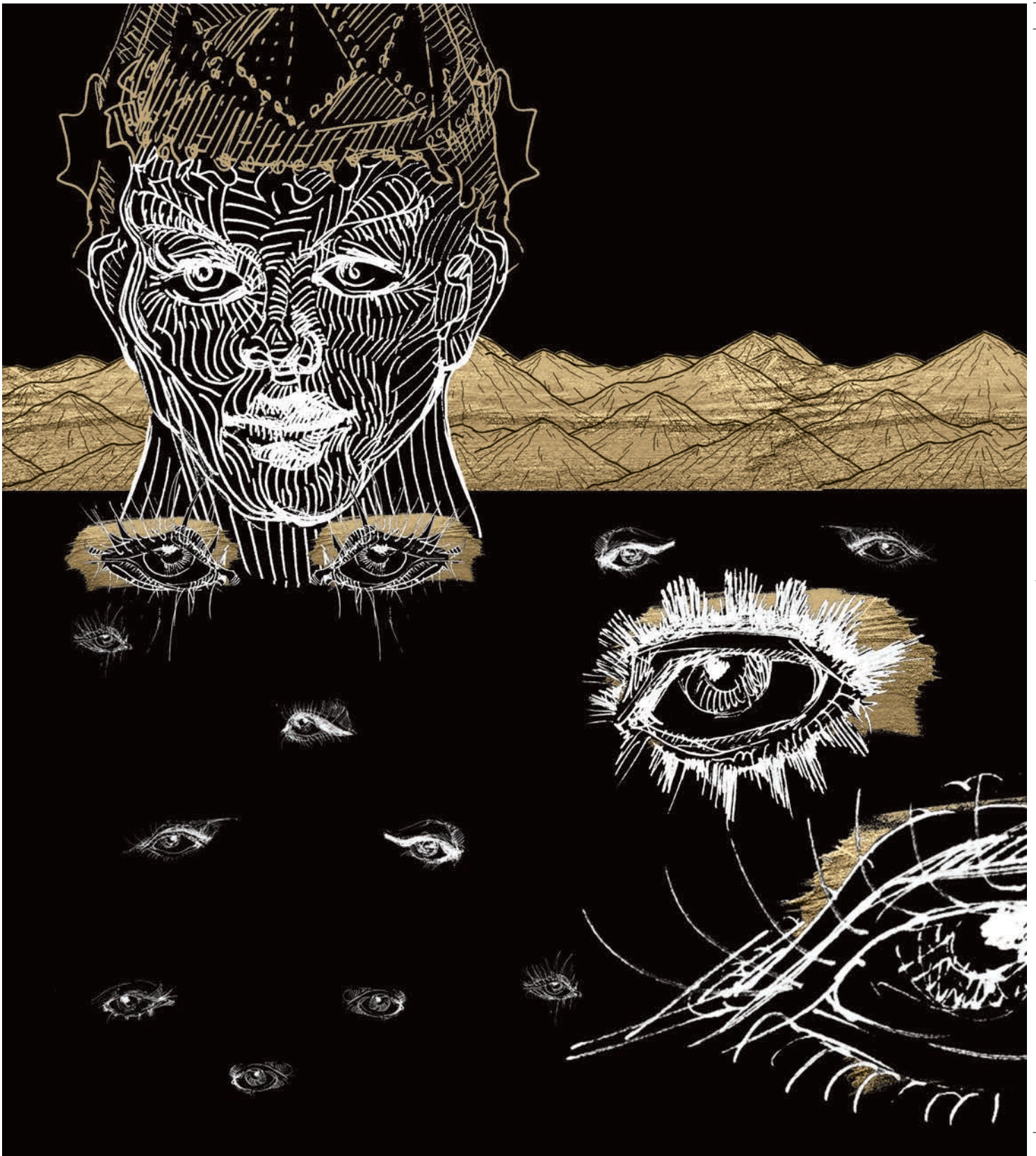

De mivel Menróth óriásnak Enethen kívül,
mint tudjuk, több neje is volt,

kiktől Hunoron és Mogoron kívül több más fiakat és leányokat is nemzett;
ezen fiai és maradékaik Persia tartományát lakják,

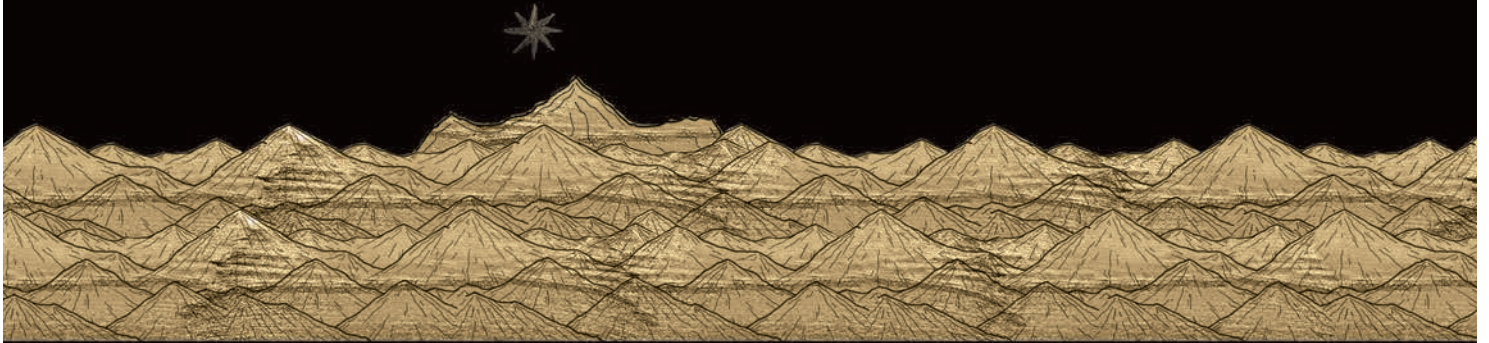

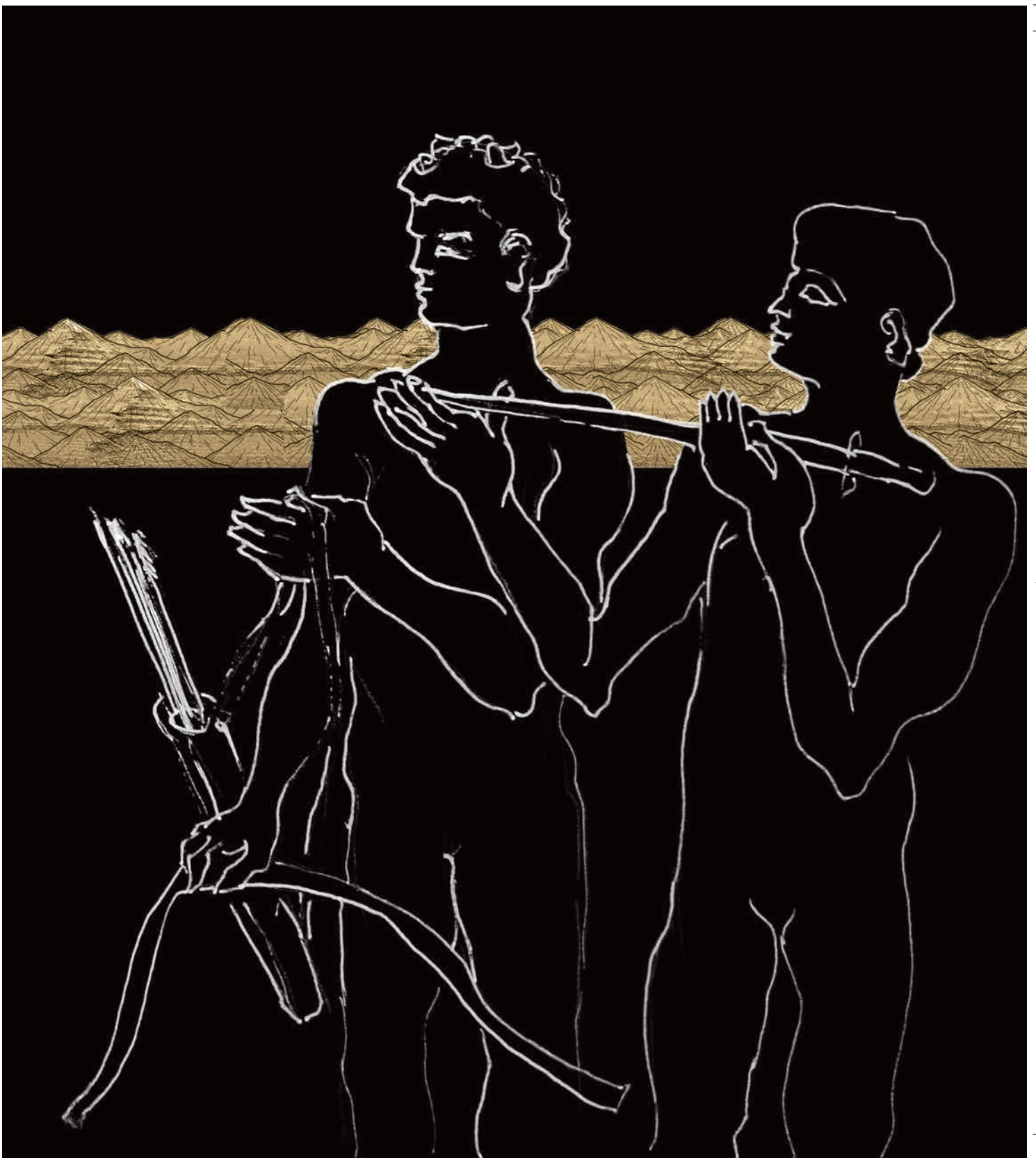
termetre és színre hasonlítanak a hunokhoz,
csak hogy kissé különböznek a beszédben,
mint a szászok és thüringek.

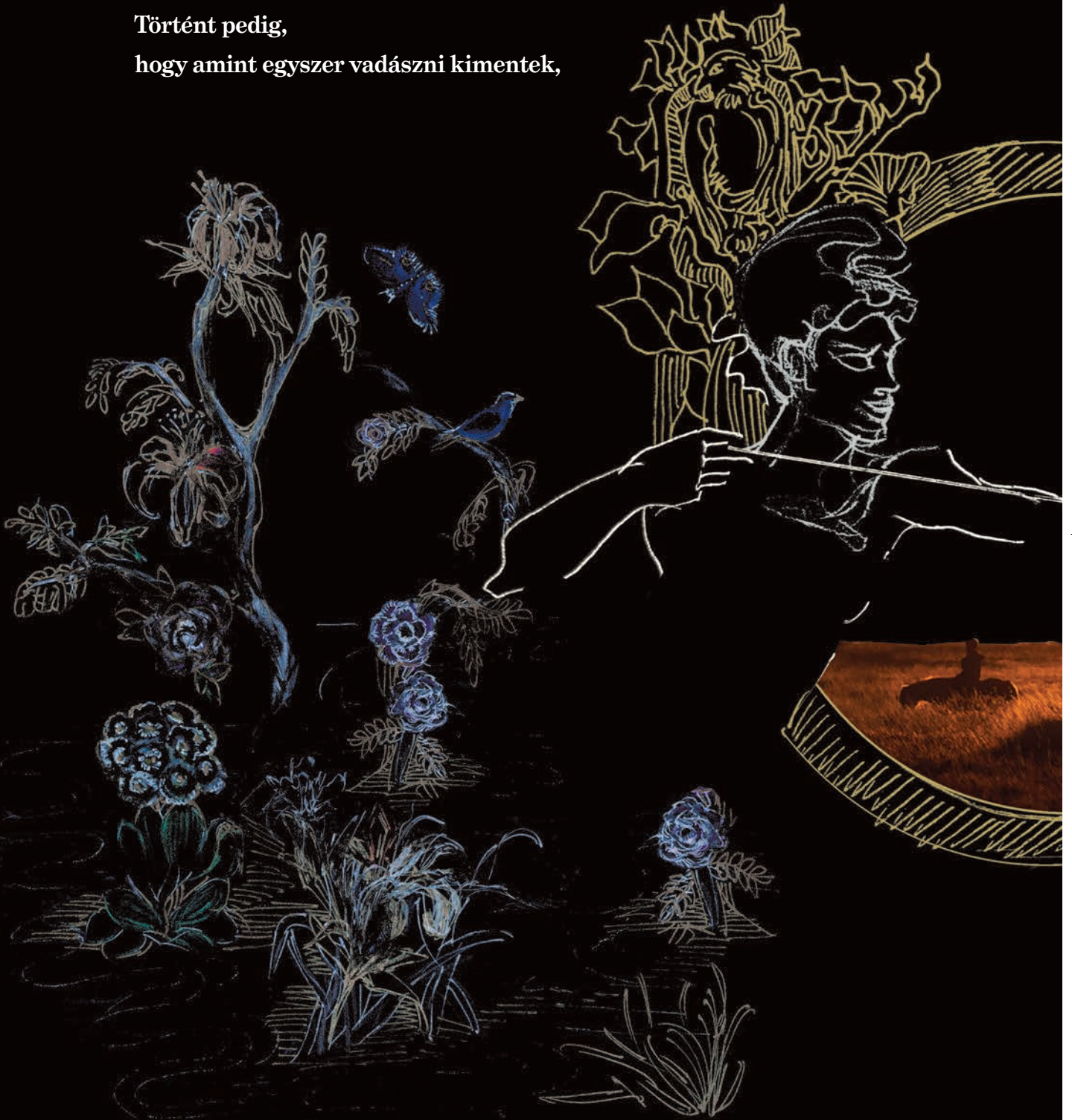
S minthogy Hunor és Mogor első szülöttek valának,
atyjoktól megválva külön sátrakban szállnak vala

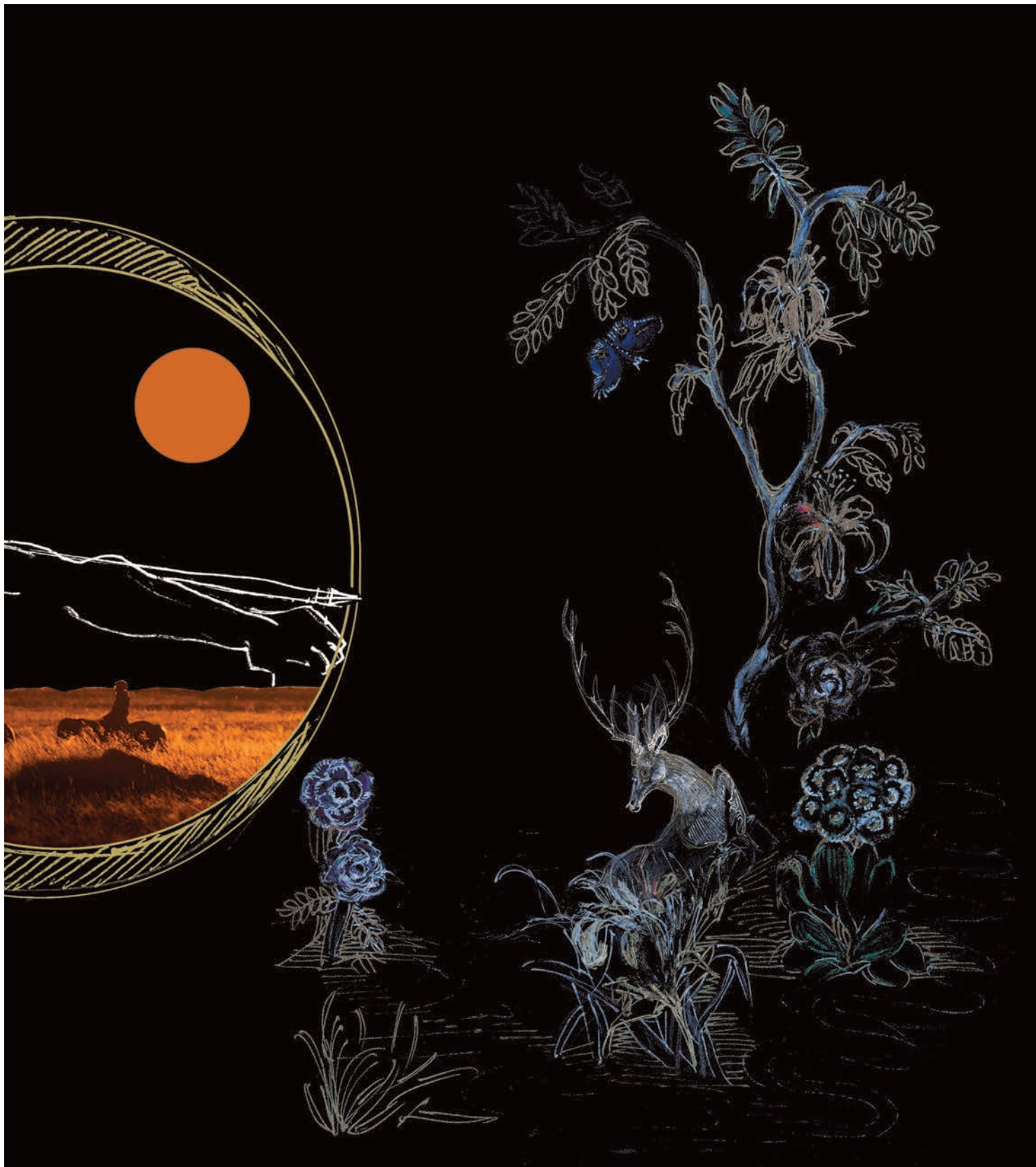

Történt pedig,
hogy amint egyszer vadászni kimentek,

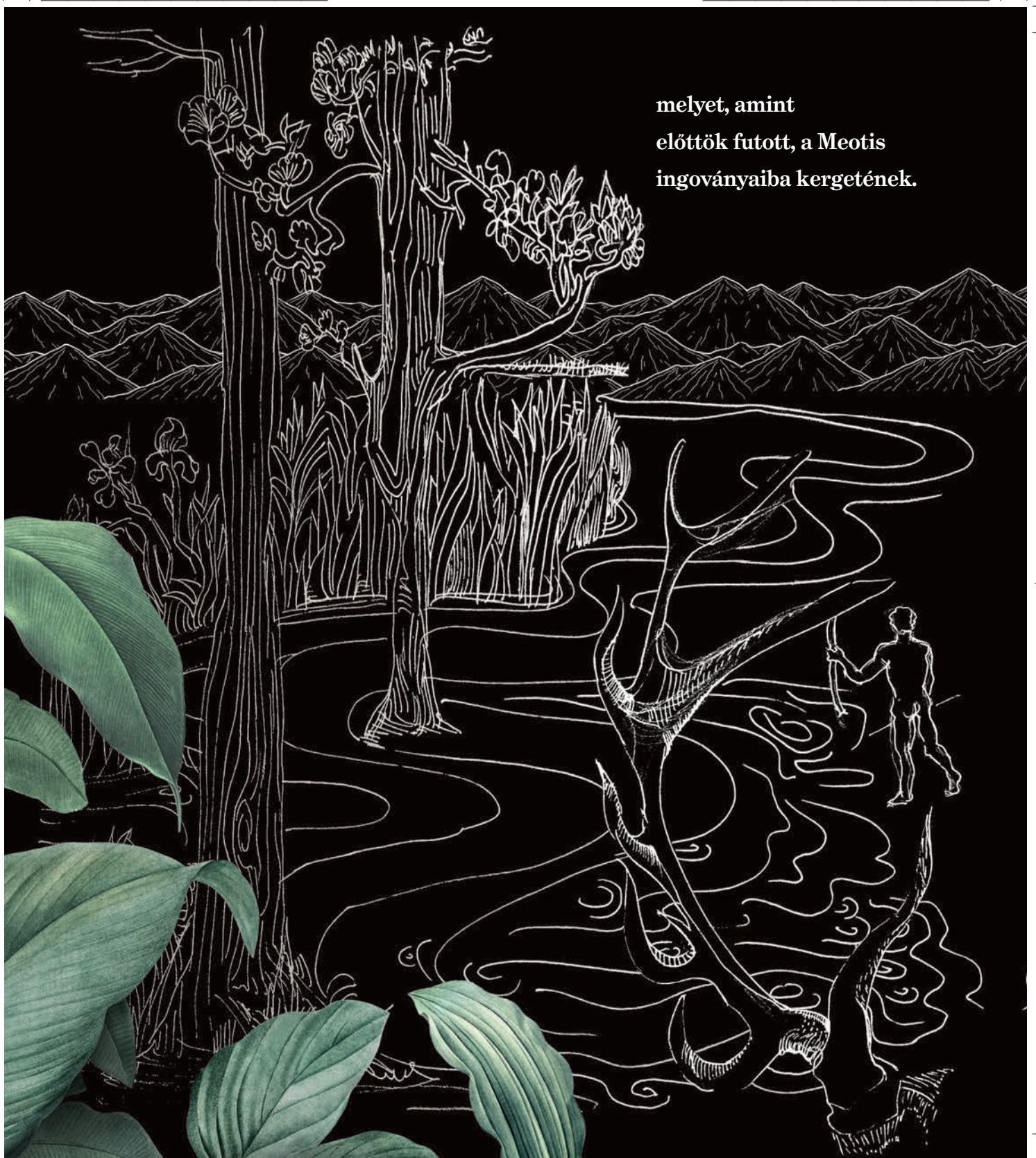

a pusztán egy szarvas ünőre bukkának,

melyet, amint
előttök futott, a Meotis
ingoványába kergetének.

**S midőn az ott szemők elöl tőkélatesen
eltűnt, sokáig keresék, de semmi
módon nem találhatták.**

Végre is, az említett ingoványokat bejárván,

azon földet
baromtartásra alkalmasnak szemlélték.

Visszatérvén onnan atyjokhoz s búcsút
vévén tőle, minden vagyonostól a meotisi
ingoványok közé szállának lakozni.

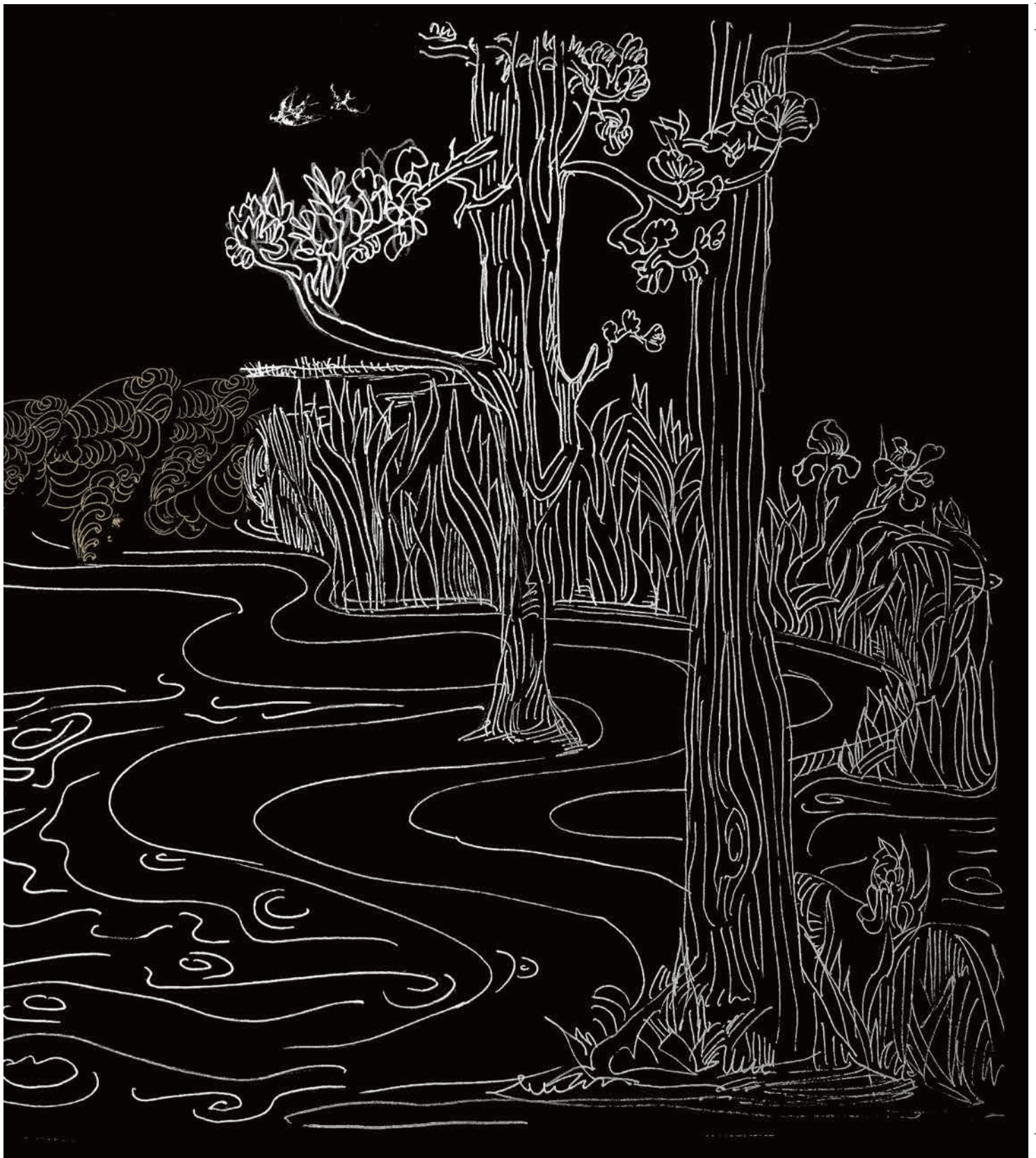

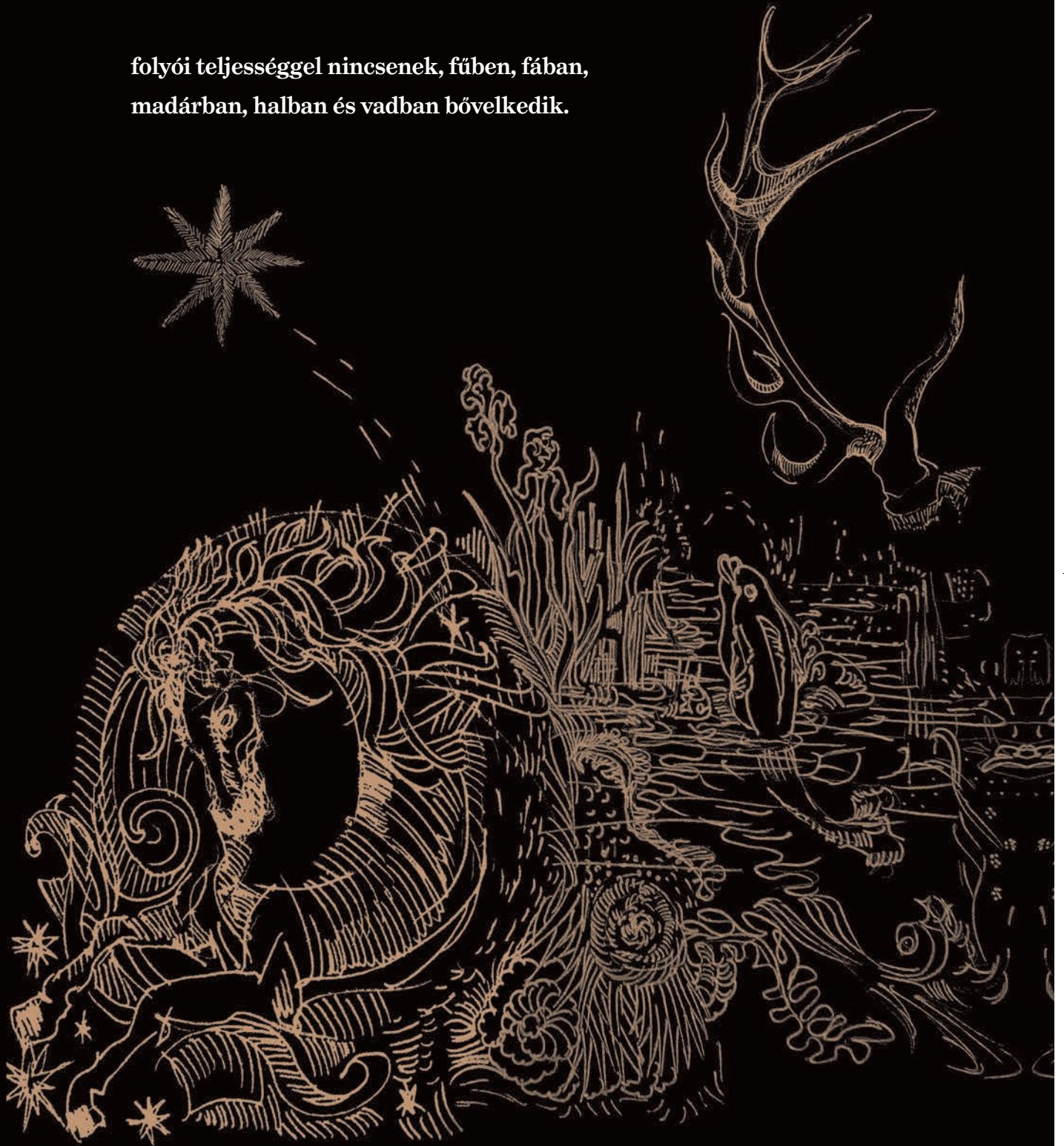
Meotis tartománya pedig Persia hazával határos s egy
igen keskeny gázlón kívül mindenfelől tenger övezi környűl;

folyói teljességgel nincsenek, fűben, fában,
madárban, halban és vadban bővelkedik.

Nehéz oda bé, s onnan kimenni. S a meotisi ingoványokba
bémenvén, ott öt esztendeig mozdulatlanul maradának.

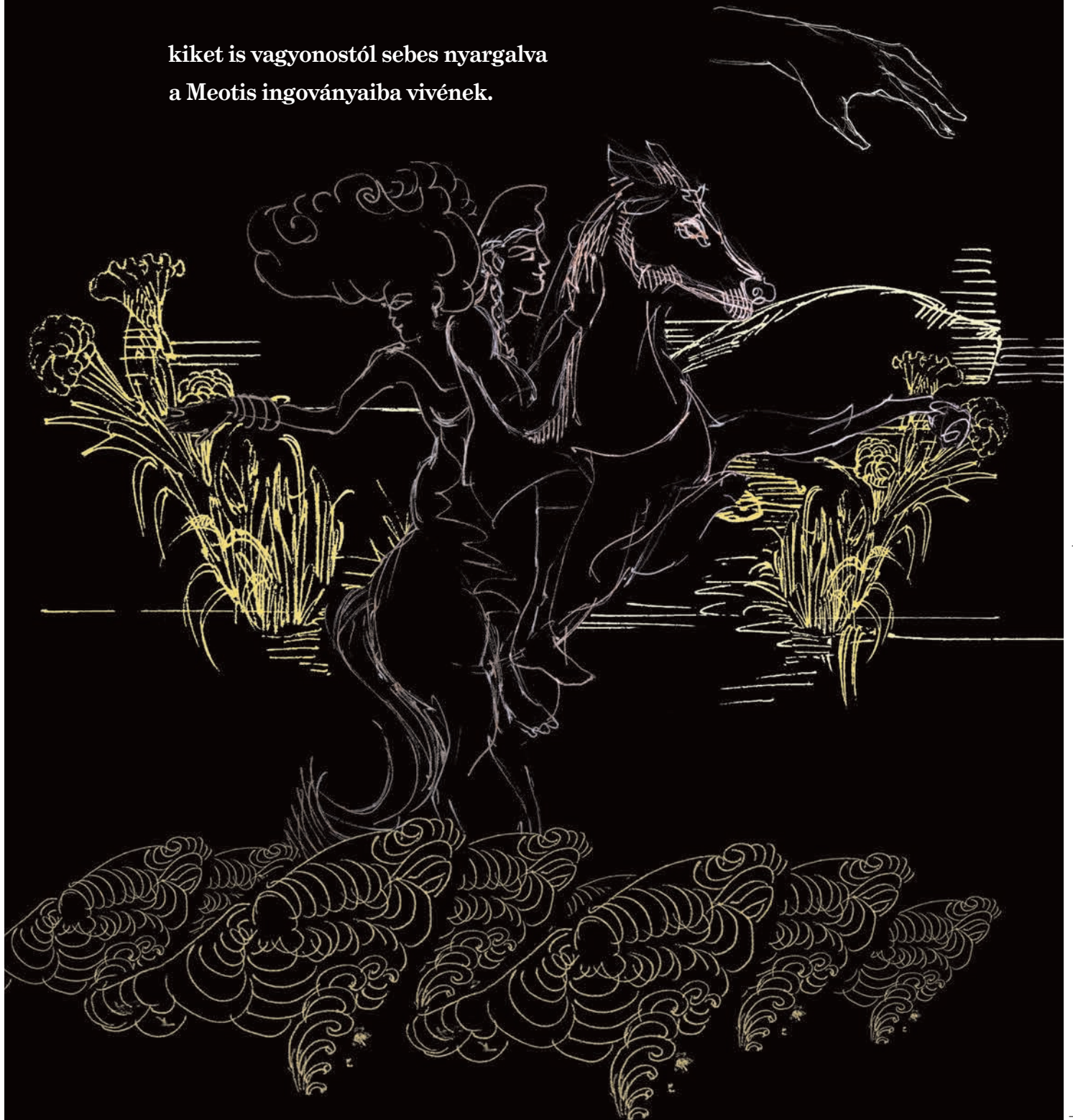
Hatodik évre tehát kimenvén véletlenül, a pusztában
Belár fiainak nejeire, kik férjeik nélkül sátrakban
tanyáznak, s gyermekeikre bukkanának,

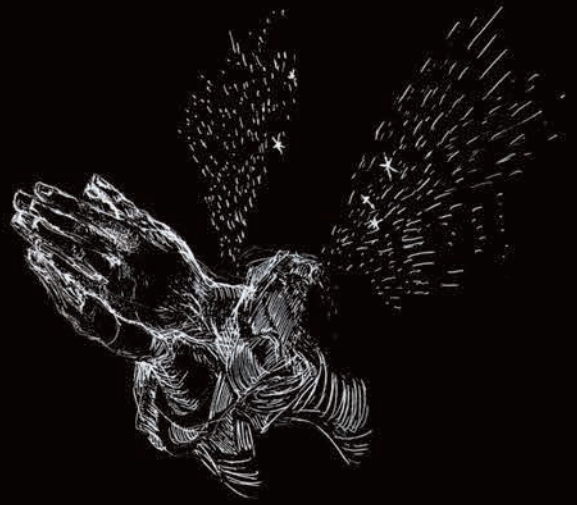
kiket is vagyontól sebes nyargalva
a Meotis ingoványába vivének.

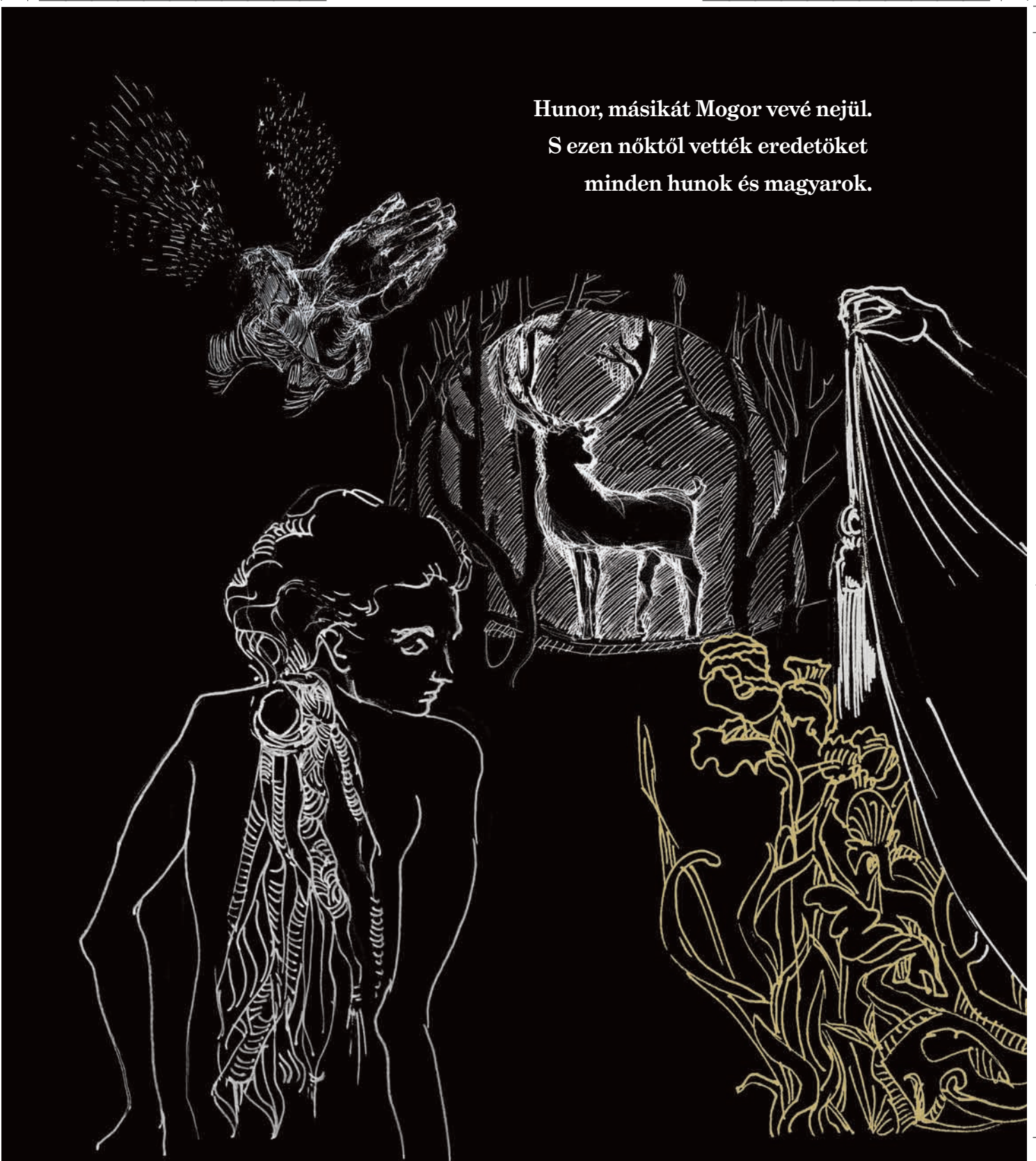

Történt pedig, hogy azon gyermekek
közt az alánok fejedelmének,
Dulának két leányát is
elfogták, kiknek egyikét

Hunor, másikat Mogor vevé nejül.
S ezen nőktől vették eredetöket
minden hunok és magyarok.

S miután azon ingoványok közt hosszasan
időztek, lón, hogy igen erős nemzetté kezdtek növekedni

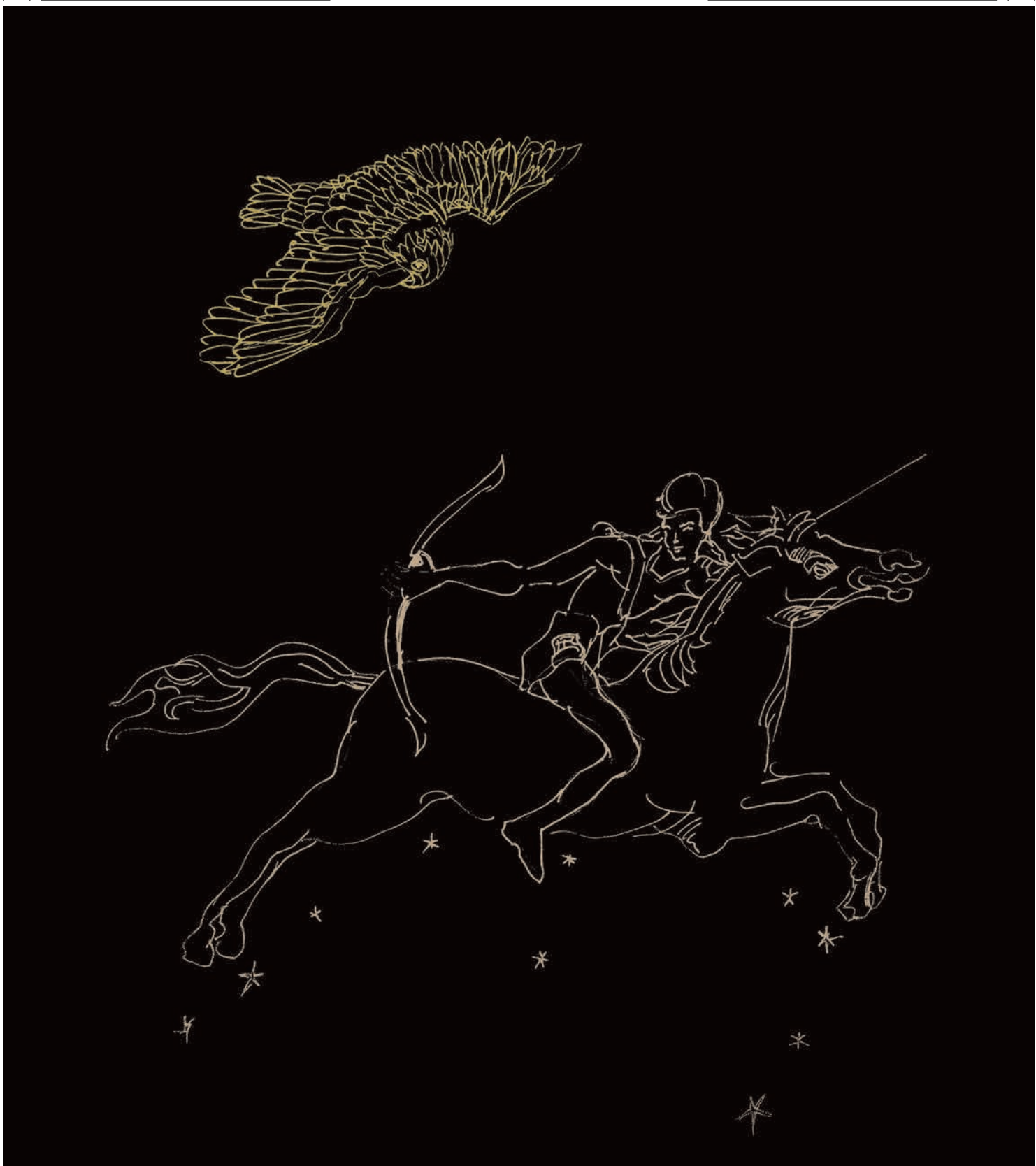

és a tartomány őket befogadni és táplálni nem bírta.
Kémeket küldvén tehát onnan Scythiába,

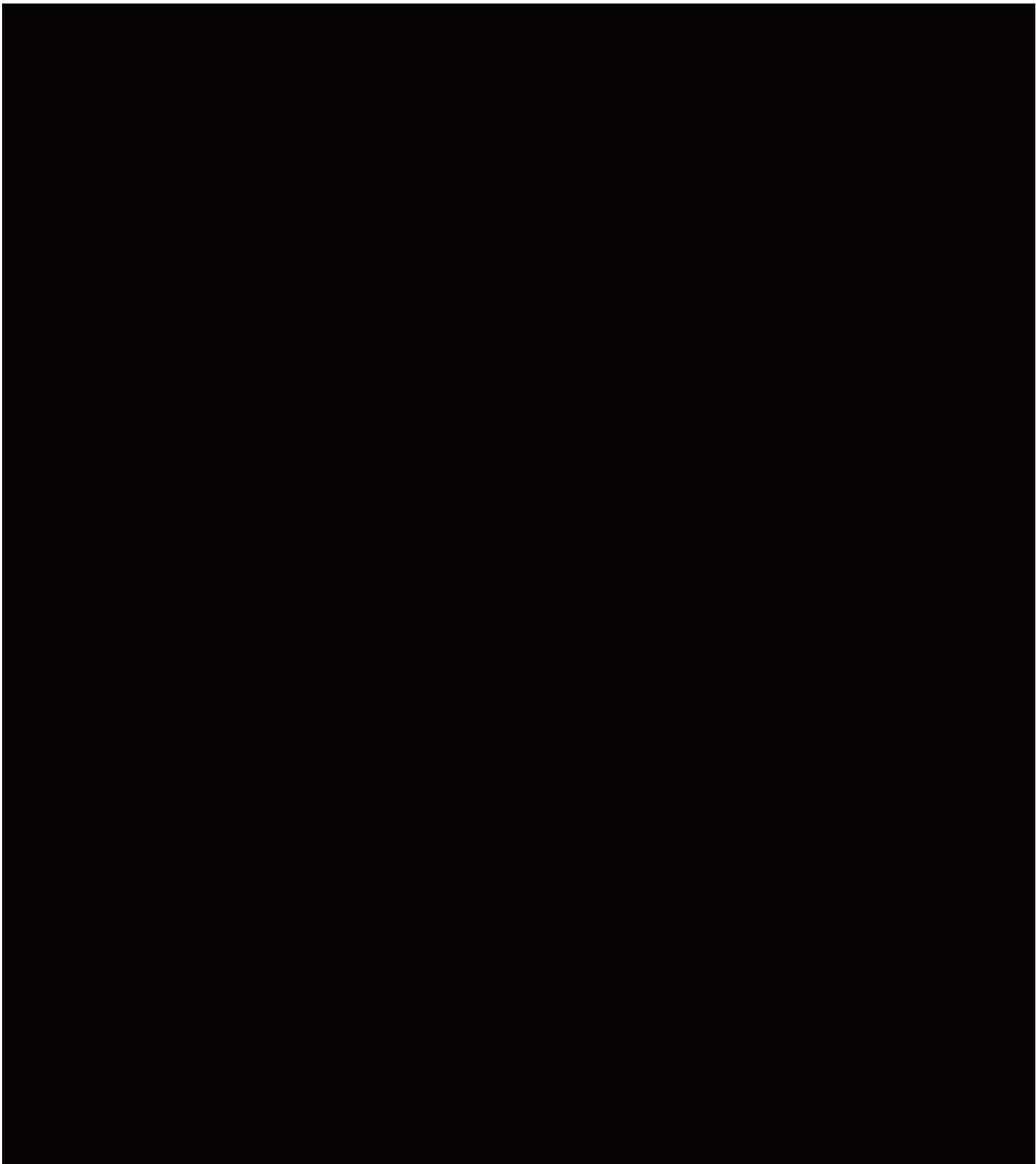

miután Scythia országát
kikémlelték, gyermekeikkel
és barmaikkal azon hazába vonulának,
hogy ott lakozzanak.

IRODALOM

Bakay 1998

Bakay Kornél: Őstörténetünk régészeti forrásai II. Miskolci Bölcsész Egyesület, Miskolc, 1998.

Bendefy 1999

Bendefy László: A magyarság kaukázusi őshazája. Gyeretyán országa. Reprint kiadás Prof. Bakay Kornél bevezetőjével. Csutorás és társa, Budapest, 1999.

Bendefy 2000

Bendefy László: Anonymus és Kézay Simon mester Scythiája. In: A magyarság és középkelet. Reprint kiadás, Csutorás és társa, Budapest, 2000.

Hansen 2014

Svend Hansen: Gold and silver in the Maikop Culture. In: Metalle der Macht – Frühes Gold und Silber. 6. Mitteldeutscher Archäologentag vom 17. bis 19. Oktober 2013 in Halle (Saale). Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle. Band 11/II. Hrs: Harald Meller, Roberto Risch und Ernst Pernicka. Halle (Saale), 2014, 389–410.

Hóman 1925

Hóman Bálint: A magyar hún-hagyomány és hún-monda, Budapest, 1925.

Kemenczei 2003

Kemenczei Tibor: A középső-vaskor: A szkíták a Tisza-vidéken.
In: Magyar régészet az ezredfordulón. Főszerk.: Visy Zsolt. Nemzeti
Kulturális Örökség Minisztériuma Teleki László Alapítvány,
Budapest, 2003, 179–183.

Krausz 1898

Krausz Sámuel: Nemzeti krónikáink bibliai vonatkozásai. VI.
Evilath
a magyarok őshazája. In: Ethnographia 9 (1898), 293–305.

Moravcsik 1927

Moravcsik Gyula: Muagerisz király. In: Magyar Nyelv 23. (1927),
258–271.

Moravcsik 1930

Moravcsik Gyula: Az onogurok történetéhez. In: Magyar Nyelv 26.
(1930), 89–109.

Pósta 1905/I.

Pósta Béla: Régészeti tanulmányok az Oroszféldön I-II. rész. In:
Zichy Jenő gróf harmadik ázsiai utazása. Budapest – Leipzig, 1905.

Szabados 2014

Szabados György: Identitásformák és hagyományok. Sudár Balázs – Szentpéteri József – Petkes Zsolt – Lezsák Gabriella – Zsidai Zsuzsanna szerk.: Magyar őstörténet. Tudomány és hagyományörzés. Budapest, 2014, 289–305. (Vásáry István – Fodor Pál szerk.: MTA BTK MÓT Kiadványok 1.)

Szabados 2017

Szabados György: „Szkítia három tartománya”. Szanka Brigitta – Szolnoki Zoltán – Juhász Péter szerk.: Középkortörténeti tanulmányok 9.A IX. Medievisztikai PhD-konferencia (Szeged, 2015. június 17–19.) előadásai. Szeged, 2017, 285–301.

Szabados 2018

Szabados, György: Magyar –Naming Persons, Places, Communities. Hungarian Historical Review 7 (2018)/1. 82–97.

Szabó 2014

Szabó Pál: Hol is van Szkítia? Egy földrajzi fogalom történeti topográfiai változásairól. In: Belvedere 3 (2014), 22–48.

Szántó 2020

Szántó Richárd: Ravennai Anonymus Cosmographiája és a korai magyar történet. In: Acta Historica 145 (2020), 1. sz. 101–125.

Télfy 1863

Télfy János: Görög források a Scythák történetéhez. Lauffer Vilmos. Pest, 1863.

Thúry 1897

Thúry József: A magyaroknak „szavarti aszfali” neve. Századok 31 (1897) 391–403.

Vámbéry 1882

Vámbéry Ármin: A magyarok eredete. Ethnologiai tanulmány. Az MTA Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1882.

A kötetben szereplő aranyozott ezüst hajfonatkorong a Fekete-tenger északkeleti mellékén található Andrejevszkaja scsel kora középkori temetőből származik. Őrzési helye: Anapai Régészeti Múzeum, Oroszország.

A Magyar Nemzeti Múzeumban 2020-ban a korai magyarság
kaukázusi szálát felvillantó „Ezer és ezer jel” című időszaki tárlaton
bemutatott animációs kisfilm az alábbi linken megtekinthető:

<https://youtu.be/B0WLyqYw-II>

